

FIDLIKANT NA STRECHE

Divadlo Andreja Bagara Nitra

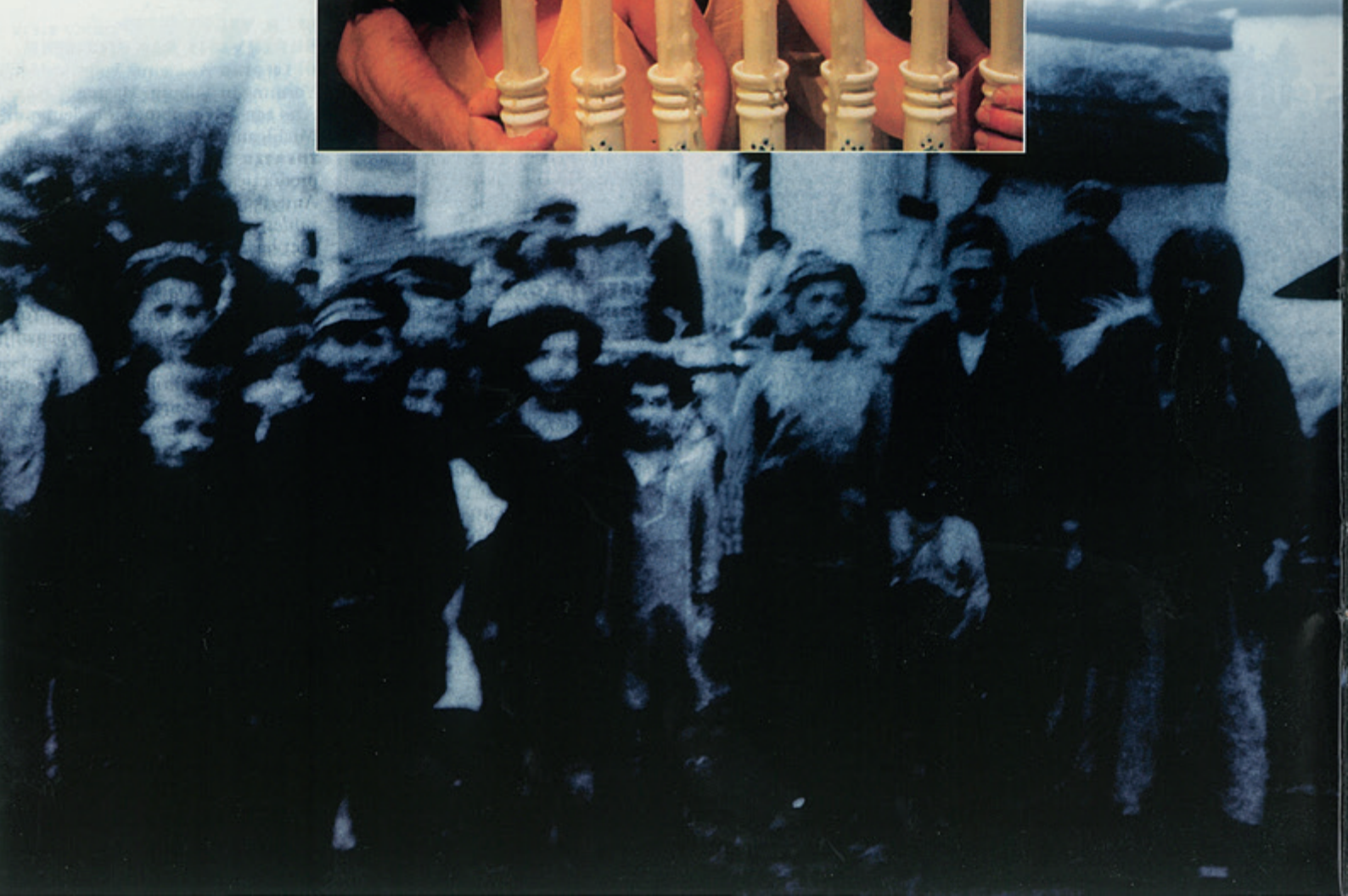

Š Á B E S O V Á M O D L I T B A

Kiež nás chráni Pán náš a bráni.
Kiež nestihne vás ťažký križ.
Kiež z vašich mien sláva Izraela stúpa výš.
Kiež ste ako Rút, ako Ester.
Váš osud sa dotýka hviezd.
Kiež vás chráni Pán
pred pokušením bludných ciest.
Boh vás žehnaj, vám požehnaj deň.

Kiež vám prosby šábesové splní Pán.
Boh vás žehnaj, vám požehnaj!
Kiež pytačov pošle skoro Pán náš k vám.
Kiež vás chráni Pán náš a bráni.
Pred bôľom daj vám nebo stráž!
Daj vám stály mier, veď máme šábes dnes.
Ó, vyslyš Pane nás!

Ámen!

„...na tom našom svete je vlastne každý takým fidlikantom na streche. Všetci sa usilujeme potichúčky fidlikat tú svoju nôtu a zachovať si pritom zdravú kožu.“

Slová Tovjeho - hlavnej postavy našej inscenácie - sú slovami, vyjadrujúcimi snaženia mnohých z nás, nielen príslušníkov židovskej komunity. Tlmočia túžbu po tichom a pokojnom „fidlikaní“ živote a nedolámaní si väzov uprostred atmosféry politickej, ekonomickej i mravnej nestability. Veď aj pre súčasné Slovensko môže byť príbeh spoločenstva, sužovaného a ohrozovaného chudobou, neistotou i visiacimi Damoklovými mečmi nie vždy príjemných reforiem, príbehom dostatočne živým a aktuálnym. Príbehom spoločnosti, ktorej hrozí izolácia. Príbehom spoločenstva zmietajúceho sa medzi tradíciami, príslovečnou religiozitou a súčasnou snahou včlenenia sa do širokej rodiny moderných civilizácií Európy a ostatného sveta. Príbehom spoločnosti, ktorá má s neznášanlivosťou a vnútornou i vonkajšou intoleranciou svoje nedávne bolestné skúsenosti. Dúfam, že ani pre dnešné publikum nebude niekoľko hodín strávených s Tovjem, jeho rodinou a obyvateľmi Anatevky časom strateným a príbehom ľudsky vzdialeným či exotickým. Práve naopak.

Fidlikant na streche - to sú piesne, krásne tance, múdre slová. Spojenie lyriky, sentimentu, zvláštneho pátosu, obraznosti, fantazijnosti a humoru. Fidlikant na streche - to je aj divadelná partitúra o pozitívnom prístupe k negatívnym skutkom v živote človeka. O jeho vitalite, o nádhernej vnútornej slobode a voľnosti, žijúcej v spútanom tele, ktorá dokáže človeka pozdvihnúť nad blato každodennosti.

Tovje chce lietať a žiť. Ťažkú realitu sám neraz ironizuje a zlahčuje. Pády ho neodrádzajú a neubíjajú, ale naopak, ženú k ďalšej aktivite. Jeho nebo je neraz maľované. Často sa otvorí vďaka poézii, fantázii a bohatej obrazotvornosti. Tovje je malý človek s nevelkými ambíciami, ale veľký vo svojich snoch, túžbach a láske. Tovje je dôkaz o tom, že svet dokáže udržať pokope len pozitívna hodnota. Čisté hodnoty! Rodina. Pravda. Priateľstvo. Skúsenosť predkov. Láska. Neha. Poučenie z pádov. Radosť i z najmenších víťazstiev. Zvyk. Tradícia. Skutočné podoby týchto hodnôt!

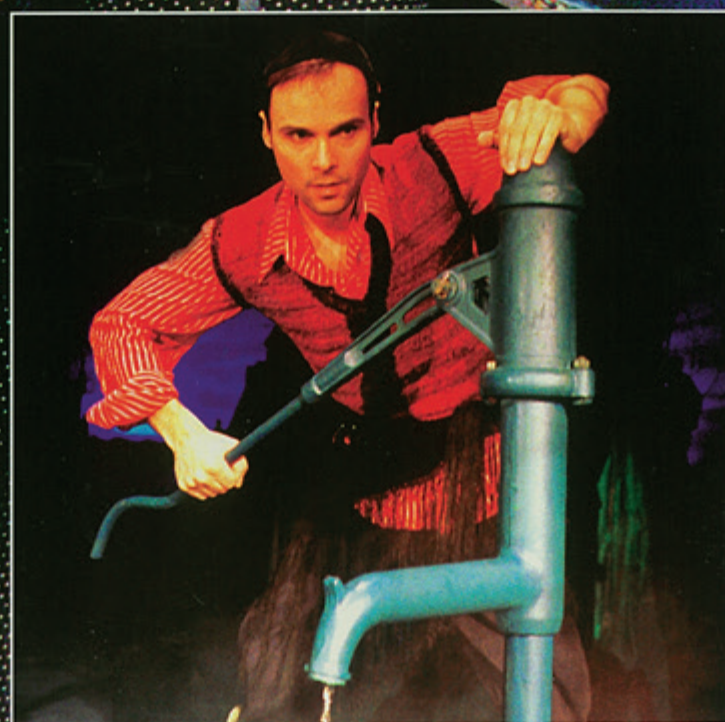
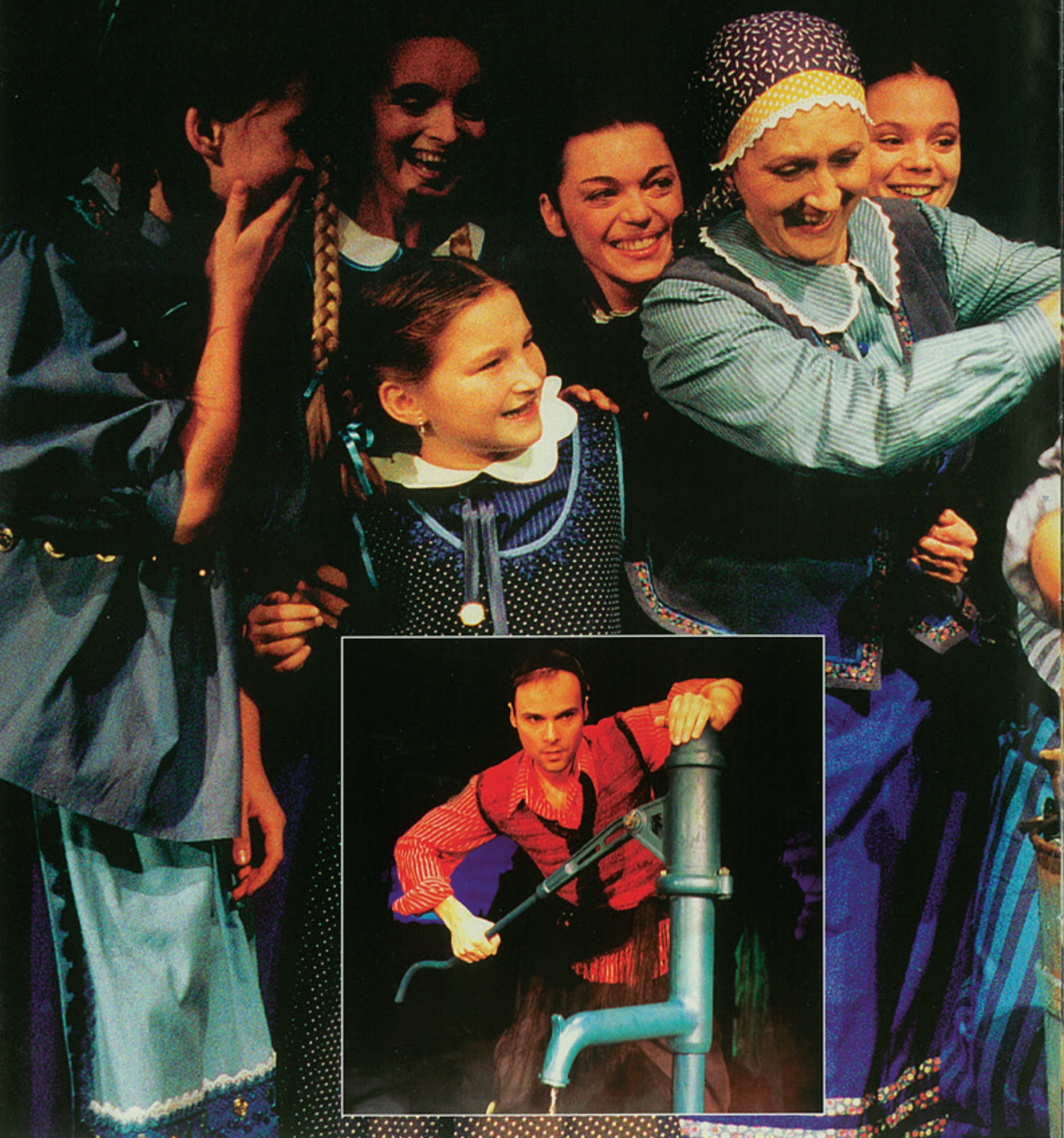
Fidlikant na streche je predovšetkým krásne bláznovstvo. A možno i recept ako prežiť. Vydržať v ťažkých časoch a chvíľach spoločenstva i jednotlivca. Ako človečensky zvíťaziť nad nadriadeným, animozitou, neznášanlivosťou, šovinizmom v nás aj okolo nás. Ako sa vyrovnáť s ranami, ktoré sa človeku ujdú v súkolí vyšších záujmov osudu alebo len tak, v súkolí vlastných slabostí a nerestí. Lebo aj nám sa raz môže stať, že jedného dňa budeme postavení pred rozkaz: „Pobal sa a odíď!“ Budeme tieto slová počuť od väčšiny inak zmýšľajúcich, orientovaných, cítiacich, veriacich... Prázdna Anatevka nech je nám mementom: Pozrite, koľko zaujímavého sme ich odchodom stratili! Uvedomme si, o koľko farieb, tónov a vôní sme zrazu ochudobnení! Chýbajú nám! Svet sa stáva jednofarebným a uniformným. Len všetci, spoločne, vo vzájomnom súžití, dokážeme vytvoriť pestrofarebný, krásny a bláznivý svet, ktorý v inscenácii symbolizuje onen chagallovský, smutno-smiešny fidlikant na streche.

Jozef Bednárík

A menš iz štarker fun ajzn un švacher fun a flíg
Človek je silnejši než železo a slabši ako mucha

Sholem Aleichem je pseudonym Šolema

Rabinoviča. Narodil sa roku 1859 v ukrajinskom mestečku Perejaslavli (dnes Chmeľnickij) v rodine maloobchodníka Nochema Rabinoviča a zomrel roku 1916 v New Yorku. V celej svetovej

literatúre niet azda pseudonymu, čo by tak

v skratke charakterizoval veľkú časť diela nejakého autora, ako to robí pseudonym Šolema Rabinoviča. Slová Šolem Aleichem znamenajú:

Pokoj vám. Je to najzvyčajnejší pozdrav Židov, stretávajúcích sa v synagóge i na ulici, v sklepičku i v rituálnom kúpeli. Pokoj chcel priniesť mladý autor: pokoj vám, remeselníčkovia a kupčiaci,

krajčírnikovia a kostolníčkovia, vám, holiči a šuštríci, i vám, rabíni a rabínkovia, tak vážne sa tváriaci, a predsa takí smiešni, vám, kostolní speváci, i vám, debnári a obchodníčkovia, pokoj vám, ženám týchto mužov, i vám, huncútom chlapčiskám, vám, Motlom, i vám, Rebekám.

V dvoch zväzkoch Židovskej ľudovej knižnice, ktorú redigoval, uverejnil Sholem Aleichem dva romány: „Stempeňu“ (1888), román hudobníka, a „Josele-slávik“ (1890), rozprávanie o mladom kantorovi. Autor už v týchto románoch prejavuje

lásku k ľudovým talentom, k týmto, ako sa vyslovil, perlám, rozmetaným po chudobných príbytkoch get. Sholem Aleichem sa prejavil ako autor, najradšej a najlepšie zobrazujúci život

bedára z geta. Nevidí len jeho tragiku a smútok, ale aj humor, ktorý nosí v sebe. Nezobrazuje

vo svojom diele iba zlý osud, ťažké krivdy, ale aj čudákov a fantastov, humorných ľudových filozofov a filozofických šibeničníkov, a hoci je tragický a nemilosrdný k sebe, je v ňom aj veľa

lásky k životu a k pravde, veľa humanistického nadšenia a skutočne hlbokého ponoru do najzložitejších zákrut ľudského šťastia

i nešťastia.

Z jeho ďalších diel spomeňme rozsiahly román „Dcéry bedára Tovjeho“, román v listoch

„Menachem Mendel“, román „Sender Blank“, „Potopa“, „V búrke“, „Pieseň piesní“, desiatky

noviel a kritických statí, niekoľko divadelných hier a stovky novinárskych článkov.

(M. M. Dedinský: *O diele Šolema Aleichema*, Slovenský spisovateľ, SPKK, 1962)

Libe iz vi puter, s iz gut ci brojt
Láska je ako maslo, dobre chuti s chlebom

Jerry Bock (1928) a **Sheldon Harnick** (1924)

sú profesionálni hudobníci. Keď roku 1958 debutovali ako autorská dvojica (Bock - hudba, Harnick - texty), mali už obaja za sebou dostatočné množstvo divadelných skúseností. Ich prvý muzikál „Body Beautiful“ (s libretom vynikajúceho dramatika Josepha Steina) nevyvolal síce výraznejší ohlas, ale upozornil na talentovanú tvorivú dvojicu. O rok neskôr prišiel veľký úspech v podobe muzikálu „Fiorello“.

„Fiorello“ (libreto Jeroma Weidmana a Georga Abbotta) bol zhudobnený životopis jedného z vtedy najpopulárnejších amerických politikov Fiorella La Guardiua - starostu mesta New York v rokoch 1933-45. Tak hudba, ako aj texty piesní vyvolali búrku nadšenia, najmä satirické čísla (napr. „Politics and poker“ alebo „The little tin box“). Vďaka dynamickej a pôvabnej hereckej kreácii Toma Bosleyho bol La Guardia zosobnený „ako živý“...

„Fiorello“ bol obrovským kasovým trhákom a veľkým diváckym úspechom. Dosiahol 795 repríz a získal najvyššie ocenenia v danom žánri - Pulitzerovu cenu a veľa ďalších cien pre tvorcov i realizátorov inscenácie. Čo však z toho, keď dobové zasadenie a autenticita muzikálu pripútala jeho dosah a význam ku konkrétnemu miestu a času. Ťažké by bolo predstaviť si obnovenie „Fiorella“ dnes, keď sa v pamätiach samotných Newyorčanov zriedkakedy objaví meno ich niekdajšieho slávneho starostu.

Po dvoch nie veľmi vydarených muzikáloch - „Tenderloin“ (1960) a „She Loves Me“ (1963), Bock a Harnick siahli po poviedkach klasika židovskej literatúry Sholema Aleichema.

Téma hry - život a osudy mliekara Tovjeho a jeho rodiny. Miesto deja - cárské Rusko. Čas - prvé roky nášho storočia. Projekt muzikálu nenadchol ani libretistu Josepha Steina, ani producenta Harolda Princea. Nakoniec sa však dali na spoluprácu nahovoriť a ako režiséra inscenácie pritiahli k spolupráci Jeroma Robbinsa. V úlohe Tovjeho sa predstavil slávny Zero Mostel, jeho ženu Goldu stvárnila bývalá tanečnica Maria Karnilowa. Prapremiéra „Fidlikanta na streche“ sa uskutočnila v septembri roku 1964. Tak sa narodila jedna z najväčších inscenácií a jedno z najstrhujúcejších diel novodobého hudobného divadla.

Dos leben iz di greste mecie - men krigt es umzist
Život je najlepšia kúpa - dostať ho zadarmo

Fidlikant na streche prekonal všetky dovtedajšie rekordy uvádzania hier a ich úspešnosti, neuveriteľným počtom - 3242 predstavení na Broadwayi, čo znamenalo deväť rokov nepretržitého hrania inscenácie. Úlohu Tovjeho stvárnil významní herci: Zero Mostel, Luther Adler, Herschel Bernardi, Harry Goz, Jerry Jarrett, Jan Peerce, Paul Lipson. Predstavenie si v sebe vždy zachovalo črty dokonalosti a živosti. Treba to pripísať predovšetkým majstrovskej réžii Robbinsa, ktorý vo výsledku dosiahol jednotu réžijného videnia a choreografie (nezabudnuteľný bol tzv. flaškový tanec). K jednoznačnému úspechu tejto inscenácie prispeli svojim nezmazateľným podielom aj ďalší spolupracovníci: scénograf Borris Aronsen a kostýmová výtvarníčka Patricia Zipprodt. Mnohé ceny udelené tejto inscenácii sú dôkazom toho, že Bock, Harnick a Stein sa dostali do „prvej desiatky“ daného žánru. Vytvorili dielo s univerzálnym a všeľudským humanistickým posolstvom a významom.

Jedno z najlepších európskych predstavení tohto muzikálu zrealizoval režisér Felsenstein v berlínskej Komickej opere. Veľký úspech mala tiež filmová verzia režiséra Normana Jewisona, v ktorej sa v úlohe Tovjeho predstavil londýnsky herec Chaim Topol.

„Fidlikant na streche“ prináša humanistické posolstvo, ktoré sa prihovára divákovi na celom svete, bez ohľadu na ich rasu, národnosť či politické presvedčenie. Po triumfálnom úspechu muzikálu sa jeho tvorcovia rozhodli opäť siahnuť po židovskej tematike - a neuspeli. Ich inscenácia muzikálu (z roku 1970) „The Rothschilds“ („Rothschildovci“) zobrazovala históriu slávnej bankárskej rodiny (v rokoch 1772-1818) - od frankfurtského geta až po európske finančné impérium piatich synov Mayera Rothschilda.

Žiaľ, Harnickovi a Shermanovi sa nepodarilo prekročiť hranicu piesňových ilustrácií oživených fotografií.

„Rothschildovcom“ chýbal surrealistický fidlikant na streche. Chýbala mu fidlikantská poézia, cit i sentiment... Farby a vône...

Neskôr autori „Fidlikanta na streche“ dosiahli ďalšie úspechy (napr. Joseph Stein s tvorivým tandemom Kander-Ebb v muzikáli „Grék Zorba“), ale žiadne z ich spoločných diel už nedosiahlo fenomenálny úspech „Fidlikanta na streche“.

Aj Slovensko má svojich „Fidlikantov“. Tým najslávnejším je novoscénické uvedenie z roku 1968 (rež.: Bedřich Kramosil), s legendárnym Tovjem Jozefa Kronera. Pre úplnosť treba dodať, že tento muzikál sa slovenskej scénickej podobe dočkal aj v Štátnom divadle Košice (1990) a v Jókaiho divadle Komárno (1994).

FIDLIKANT

podľa literárnej predlohy Sholema Aleicha

libreto: **Joseph STEIN**, hudba: **Jerry B...**

Svetová premiéra v New Yorku, v produkcii Harold...

Hru uvádzame s osobitným povolením MUSIC THEATRE INTERNATIONAL, 421

preklad ..... Karol DLOUHÝ
prebásnenie textov piesní ..... Rudolf SKUKÁLEK
producent ..... František JAVORSKÝ
korepetície ..... Kristián SEIDMANN / Egon GNOTH
dramaturgia ..... Svetozár SPRUŠANSKÝ
choreografia ..... Ján ĎUROVČÍK
hudobné naštudovanie a dirigenti ..... Rudolf GERI / Július SELČAN
kostýmy ..... Ludmila VÁROSSOVÁ
scéna ..... František PERGER

r é ž i a ..... Jozef B E D N Á R I K

hudobná produkcia Rudolf Geri - GEDUR MUSICAL PRODUCTION
zvukové naštudovanie Ján Došek
asistent réžie Ján Grešo
asistentka choreografie Bibiana Mikleová
hlasová spolupráca Lenka Paulíková
predstavenie vedú Mária Oravcová / Michal Kožuch
šepkárky Kamila Beťková / Zuzana Dúbiková
majster javiska Jozef Drobec
stavba scény Juraj Uher, Boris Klinka, Roman Šingliar, Miloš Vlasák, Vladimír Králiček, Peter Andoč, Gabriel Čepček, Vladimír Bene, Miloš Kusenda, Martin Kusenda, Miroslav Szabó, Juraj Laca, Mário Gál, Ján Surovka, Jozef Palaky, Peter Pastierik

majster scénického svetla Peter Sarvaš
scénické svetlo Vladimír Krkošek, Róbert Horváth, Roman Šopík, Róbert Olle, Miloš Benček

scénický zvuk Lubomír Mičko, Juraj Kóňa
umelecký maskér a parochniar Emil Révay
maskérky Anna Solčanská, Ingrid Hübnerová
rekvizity Ivan Lachký, Helena Dubajová, Peter Stoklas
garderóba Mária Balková, Kvetoslava Osuská, Denisa Drobcová

Umelecko-technická prevádzka DAB, pod vedením Ing. Štefana Ondicu.

Scénu, scénické doplnky a kostýmy vyrobili dielne DAB, pod vedením Imricha Tótha.

Nahrávka bola realizovaná v štúdiu Slovenského rozhlasu Košice, so Štátnou filharmóniou Košice. Zbory: členovia spevohry DJZ Prešov a členovia DAB Nitra. Zvukový majster: Gejza Toperczer. Hudobná réžia: Rudolf Henčel.

I. a II. premiéra 18. a 19. december 1998

Veľká sála DAB Nitra

340. premiéra

49. sezóna

Divadlo Andrej Hlinka

NA STRECHE

ema, s osobitným povolením Arnolda Perla

OCK, texty piesní: **Sheldon HARNICK**

da Princa, v réžii a choreografii JEROMA ROBBINSA.

West 54th Street, New York, NY 10019, ktoré je vlastníkom vydavateľských práv.

osoby a obsadenie:

TOVJE, mliekar	Marián SLOVÁK	alebo	Milan KIŠ
GOLDA, jeho žena	Gabriela DOLNÁ	alebo	Žofia MARTIŠOVÁ
CAJTILA, najstaršia dcéra	Daniela KUFFELOVÁ	alebo	Jana VALOCKÁ
HODLA, druhá dcéra	Eva PAVLÍKOVÁ	alebo	Lenka BARILÍKOVÁ
CHAVA, tretia dcéra	Lucia LAPIŠÁKOVÁ	alebo	Klaudia KOLEMBUSOVÁ
ŠPRINCA, štvrtá dcéra	Paula MIŠŠÍKOVÁ	alebo	Katarína KUBOŠIOVÁ
BILKA, najmladšia dcéra	Zuzana ČAMBALOVÁ	alebo	Michaela LÍŠKOVÁ
JENTA, dohadzovačka	Adela GÁBOROVÁ		
MOTL KAMZOJL, krajčír	Ján GALLOVIČ	alebo	Marcel OCHRÁNEK
ŠENDLA, jeho matka	Oľga HUDECOVÁ	alebo	Eva HLAVÁČOVÁ
PERČIK, študent	Stano KRÁL	alebo	Igor ŠEBESTA
LAZAR WOLF, mäsiar	Jozef DÓCZY	alebo	Milan KIŠ
RABÍN	Ondrej RIMKO		
PESJA, jeho žena	Božena SLABEJOVÁ	alebo	Žofia MARTIŠOVÁ
MENDL, ich syn	Marián LABUDA ml.		
AVRAM, kníhkupec	František JAVORSKÝ		
MORDCHE, krémár	Vladimír BARTOŇ		
RIFKA, jeho žena	Eva VEČEROVÁ	alebo	Hilda AUGUSTOVIČOVÁ
NACHUM, zobrák	Ernest ŠMIGURA		
BABKA CAJTILA, Goldina stará matka	Eva HLAVÁČOVÁ	alebo	Oľga HUDECOVÁ
FRUMA-SÁRA, prvá žena Lazara Wolfa	Hilda AUGUSTOVIČOVÁ	alebo	Eva VEČEROVÁ
HAJTMAN	Ján GREŠŠO		
FEDKA, mladý Rus	Erik PEŤOVSKÝ		
SAŠA, jeho priateľ	Peter ORAVEC	alebo	Ján GREŠŠO ml.
POP	Ján KUSENDA		
RECHA	Petra KURÁKOVÁ	alebo	Zuzana KURINCOVÁ
NOEMI	Linda DLHOPOLČEKOVÁ	alebo	Zora WALDNEROVÁ
FIDLIKANT	Zdeno GALABA	alebo	Radovan VAGÁČ alebo Vlastimil GOLIÁŠ
DEDINČANIA a RUSI	Lívia BIELIKOVÁ, Lucia BOTTOVÁ, Magdaléna ČAPRDOVÁ, Katarína FÖLDEŠIOVÁ, Denisa KANÁSOVÁ, Katarína KNOTKOVÁ, Lucia MANKOVECKÁ, Bibiana MIKLEOVÁ, Zuzana PIAČKOVÁ, Alena POLJAKOVÁ, Mária STOFFOVÁ, Kvetoslava SELČANOVÁ, Peter ÁRENDÁS, Marián HLAVATÝ, Marek MATIJA, Vladimír NEIRURER, Martin PARKÁNYI, Juraj SVEČULA, Róbert ZEMAN, Jozef ŽARNOVICKÝ		
MUZIKANTI	Jana ARPÁŠOVÁ (1.husle), František NOZDROVICKÝ ml. (2.husle), Jozef VÍDENSÝ (klarinet), Ladislav GERÓ (akordeón), Ivan LACHKÝ (gitara)		

Riaditeľ: František Javorský

Umelecký šéf: Svetozár Sprušanský

Prvá časť

Na streche, ako zo Chagalových obrazov, hrá fidlikant. Mliekar Tovje sa rozpráva s publikom: „Fidlikant na streche. Bláznovstvo, však? Možno povedať, že na tom našom svete je vlastne každý takým fidlikantom na streche. Všetci sa usilujeme potichúčky fidlikať tú svoju nótu a zachovať si pritom zdravú kožu. A to nie je špás. Možno sa spýtate, prečo tu žijeme, keď je to také nebezpečné? Žijeme tu preto, lebo sme v Anatevke doma. A čo nám dáva istotu? Odpoviem vám jediným slovom - tradícia!“ Tovje predstavuje obyvateľov Anatevky, ich zvyky a spôsoby v úvodnej a ústrednej piesni muzikálu - **Tradícia**.

K Tovjeho žene Golde prichádza dohadzovačka Jenta, s ponukou svadby pre najstaršiu dcéru Cajtlu. Vyhlíadal si ju bohatý mäsiar Lazar Wolf. Ale Cajtla ľúbi chudobného krajčírca Motla, ktorý verí v lepší život v podobe kúpy nového šijacieho stroja. Jentina návšteva vyprovokuje dievčatá k snívaniu o budúcich vlastných ženíchoch - **Pieseň dohadzovačky**.

Tovje sa vracia domov unavený. Sám musel tahať káru s mliekom, pretože jeho kobykla okrivela. Mliekar sa obracia na Boha, s ktorým tak rád diskutuje a hašterí sa: „Vela, priveľa bedárov si stvoril. Viem, že chudoba cti netratí, ale že by to bola až taká veľká česť, to nemôžem povedať. Čo by sa už asi tak stalo, keby som tak troška zbohatol?“

Po vyslovení tejto prosby spieva - **Pieseň boháča**.

Židia z mestečka sa radi stretávajú a rozprávajú si rôzne príbehy a správy zo sveta. Kníhkupec Avram prináša novinu, že z okolitého mestečka vysídlili všetkých Židov. Medzi dedinčanmi sa objaví Perčik - študent z Kyjevskej univerzity, predstaviteľ revolučnej židovskej inteligencie. Chce vyburcovať miestnych obyvateľov k väčšej aktivite a k záujmu o veci spoločenské. Zoznamuje sa s Tovjem, ktorý ho pozve k sebe domov - na šábese. Za stravu sa stáva učiteľom Tovjeho dcér.

Golda žiada od muža, aby sa porozprával s mäsiarom Lazarom Wolfom o možnom manželstve s Cajtlou. Tovje jej to prisľúbi, ale až po šábese. Cajtla prosí Motla, aby sa porozprával s otcom o ich možnom manželstve. Ten však k danému kroku nenazbiera dostatok odvahy. Celá rodina slávi šábese - **Šábesevá modlitba**.

Tovje sa v krčme stretáva s Lazarom Wolfom, ktorý už zapíja svoje zásnuby s Cajtlou. Po krátkom nedorozumení a váhaní dáva Tovje mäsiarovi sľub svadby s jeho najstaršou dcérou. Nasleduje spoločná zábava, pri príležitosti mäsiarových zásnub - **L'chaim** („Na zdravie!“)

Na ulici hajtmán varuje Tovjeho pred pripravovaným pogromom. Perčik prednáša Tovjeho dcéram vlastnú interpretáciu biblického príbehu. Medzi ním a druhou dcérou Hodlou sa vytvárajú vzájomné sympatie. Tovje po prepitej noci oznamuje Cajtle jej manželstvo s Lazarom Wolfom. Cajtla sa bráni dohodnutému manželskému zväzku. Po dcérinom naliehaní a prosbách aj Motlovom ubezpečení o základnom zabezpečení dcéry Tovje ustupuje. Šťastný Motl spieva - **Zázrak zázrakov**.

Tovje musí presvedčiť manželku Goldu o novom ženíchovi pre Cajtlu. Vyrozpráva jej svoj vymyslený sen: vraj sa mu zjavila babka Cajtla, ktorá žiadala, aby sa jej menovkyňa Cajtla nevydala za Lazara Wolfa, ale za krajčírca Motla. Nasleduje scéna **Tovjeho sna**, v ktorej spod zeme vystupuje príznak mäsiarovej prvej ženy, Fruma-Sáry. Golda, vystrašená snom i kliatbami, sa vzdáva predstavy o manželstve Cajtly s Lazarom Wolfom.

Prestávka.

Druhá časť

Medzi obyvateľmi Anatevky sa rozšírila správa o svadbe Cajtly a Motla. V tom istom čase sa mladý Rus Fedka zblíži s tretou Tovjeho dcérou, s Chavou. Sme svedkami tradičného svadobného obradu. Všetci spievajú - **Deň strieda noc.**

Počas svadobnej oslavy dochádza ku konfliktu medzi Tovjem a mäsiarom Lazarom Wolfom. Napriek židovským zvykom Perčik poruší tradíciu a vyzve Hodlu do tanca. Postupne sa roztancujú aj ďalší svadobčania. V okamihu najväčšej radosti preruší zábavu hajtman s ostatnými Rusmi. Všetci sú svedkami výstražného pogromu.

Perčik musí odísť z Anatevky do Kyjeva. Opúšťa Hodlu. Ale predtým ju ešte stihne požiadať o ruku. Spieva - **Všetko mám** - o vzrušujúcom poznaní, že láska je viac ako všetky revolúcie sveta. Tovje sa z úst zaľúbencov dozvedá o ich zásnubách a napriek prvotnému nesúhlasu im predsa len dáva požehnanie. Tovje musí Golde vysvetliť aj túto neočakávanú svadbu. Znenazdajky sa na ňu obracia s otázkou: „Či ma ľúbiš?“. Zaskočená Golda odpovedá rovnomennou piesňou. Manželia si prvýkrát v živote nahlas vyznajú vzájomné city. Pieseň - **Či ma ľúbiš?**

Po Anatevke sa šíria fantastické a čoraz neuveriteľnejšie správy o Perčikovom pôsobení v Kyjeve a o jeho zatknutí. Ako to už býva, správy sa ústnym podaním zveličia. Dedinou sa šíri - **Klebeta.**

Tovje odprevádza Hodlu, ktorá odchádza za Perčikom na Sibír. Jej budúci muž si tam odpykáva vo väzení nezaslúžený trest. Hodla sa lúči s otcom - **Ďaleko od domova.**

Anatevka žije veľkou novinou. Motl sa konečne dočkal svojho šijacieho stroja. A práve on je predmetom všeobecného nadšenia a obdivu. Radosť je však prekazená rozhodnutím Chavy, tretej Tovjeho dcéry, vydat sa za Rusa Fedku. Tovje, ktorý už v minulosti ustúpil svojim tradičným zásadám a zvykom, sa v tomto prípade nemôže a ani nechce zmieriť s rozhodnutím Chavy. Ubolený a zarmútený spieva clivú pieseň rozlúčky s dcérou - **Chavele.**

Obyvatelia Anatevky sú znepokojení správami o ich vysídlení z mestečka. Rozhodnutie potvrdzuje hajtman. Židia musia do troch dní opustiť Anatevku. Jednoznačný príkaz mení ich životy. Pýtajú sa: Čím bola pre nás Anatevka? Určite nie rajom, ale iste celým svetom, s ktorým je veľmi ťažké sa rozlúčiť. Sú však prinútení začať svoj život znova a na inom mieste. Pieseň rozlúčky - **Anatevka.**

Tovje aj s rodinou sa chystajú na ďalekú cestu do Ameriky. Lúčenie so susedmi. Prichádzajú aj Chava s Fedkom. Tovje im, bez toho, aby sa na nich pozrel, predsa len dáva svoje požehnanie.

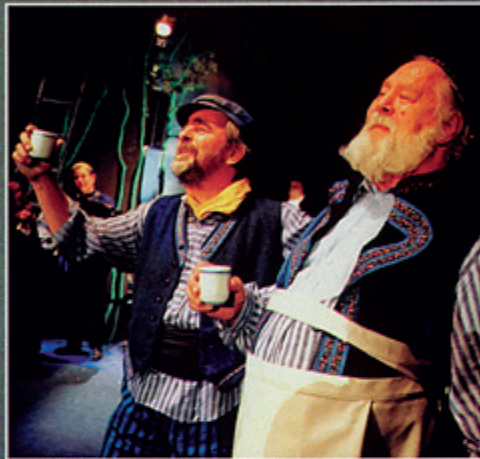
Rodina takto ostáva morálne nezlomená. Tovje sa zapriahne do voza a spolu s ostatnými Židmi Anatevky, v sprievode tichej melódie fidlikanta, odchádza. Čaká ich nový svet.

Budúcnosť. A fidlikant na streche...

V lete, keď bohaté deti jazdievali na prázdniny, matka mi súcitne vpravievala: „Počuj, synku, ak sa ti chce, zájdi si na štrnásť dní k deduškovi do Lozna.“
Mestečko ako na obrazoch. - Som tu zase. - Všetky domy sú na mieste, i riečka, most, cesta. - Všetko je tu. A biely, bachratý kostol je tu tiež uprostred veľkého námestia. - Navôkol miestni ľudia predávajú slnečnice, múku, nádoby. - Všetci tam obchodujú a za pultmi šiatrov sedia mladé dievčatá. - Ničomu nerozumiem. - Len čo prídem, už na mňa volajú zo svojich stánkov a usmievajú sa na mňa. Mám kučeravé vlasy. Ponúkajú mi rožteky, cukríky. Zbytočne dozrieva mladosť. Je to moja vina? Mám sa preto roztrhať?
V trhové dni sa preplnený kostol išiel zadusiť. - Mužici na vozoch, koše podomových obchodníkov a najrôznejší tovar tiesnil ho tak, až sa zdalo, že i Boh bol odtiaľ vyhnaný. - Všade okolo zmätok, krik, zápach. Mačky mňaukali. V košíkoch kikirikali zviazané kohúty na predaj. Bravy chrochtali. Kobyly erdzali. - Oslňujúce farby sa búrili na oblohe.
Ale navečer sa všetko upokojilo. Ikony ožili, nočné lampičky znovu zažiarili. - V chlievoch zaspali kravy, pochrapkávajúc si na hnoji práve tak ako na bidlách sliepky, figliarsky žmurkajúce očami. - Obchodníci sedia pod lampou pri stoloch a počítajú zárobok.
V kútoch clivejú dcéry, s prsami nabehnutými mliekom. - Skúste ich stisnúť. Biela a sladká tekutina vám postrieka tvár. - Jasný, čarovný mesiac krúži za strechami a iba ja, rojko, zostávam na námestí.

Deduško z Lozna. Alebo sa mi to možno snívало.

Sviatky „Sukkot“ alebo „Simchat Tóra“.

Všade ho hľadajú. Kde len môže byť?

Zistilo sa, že v tom krásnom počasí si deduško vyliezol na strechu, usadil sa pri komíne na bridlicie a robil si z ľudí bláznov. Ako obraz to nie je zlé.

Veľmi málo mi na tom záleží, ak ľudia v týchto nevinných príbehoch mojich rodičov radostne a natešene objavujú tajomstvo mojich obrazov.

Ako málo ma to zaujíma! Ako ráčite, drahí spoluobčania!

Akoby sa v uliciach Lozna na pravé poludnie vzkriesila k životu malba Masaccia, Piera della Francesca. Cítil som sa mu blízky.

Ale nežartujem. Ak bolo moje umenie pre život mojich príbuzných bezvýznamné, ich život a ich činy mali naopak veľký vplyv na moje umenie.

Viete, opájal som sa v synagóge, blízko miesta, kde sedával deduško.

Ako som sa motal, nešťastník úbohý, kým som sa tam premotal!

Čelom k oknu, s modlitebnou knižkou v ruke, užíval som si po chuti pohľadu na predmestie v deň šábesu. V mrmlaní modlitieb sa mi nebo zdalo modrejšie. V priestore odpočívali domy. A každý okoloidúci sa zreteľne rýsoval.

Za mojím chrbtom sa začínajú modliť a deduško je napokon vyzvaný, aby predriekaval pri svätostánku. Modlí sa, spieva, melodicky sa opakuje a vracia sa k počiatku. Akoby sa mi v srdci otáčal mlynček na olej. Alebo ako by mi do najhlbších útrov kízal nový, čerstvo vytočený med.

A keď narieka, spomeniem si na svoju nepodarenú kresbu a myslím si: Budem veľký umelec?

(Marc Chagall: Môj život, Slovenský spisovateľ 1967)

Šabes hot ojch der
roše in gehenem
meníche
**Keď je šábes, má
aj hriešnik
v pekle pokoj**

Malý židovský slovník

- Fabhaft** - úžasné, zázračné, rozprávkové.
- Havdala** - sviečka spletená z pestrofarebných tenkých sviečočiek, ktorú pobožní Židia zapalujú v sobotu večer po skončení šábesu a podľa starého zvyku si navzájom želajú spokojný a šťastný nový týždeň.
- Chupa** - baldachýn postavený pod holým nebom, kde sa konajú svadobné obrady.
- Jarmulka** - priliehavá čiapka, ktorú nosí muž na temene hlavy. Muži chodili s prikrýtou hlavou na znak úcty k Bohu, ktorého sláva a oslnivosť je, ako hovorí Maimonides, „všade okolo nás i nad nami“.
- Kadiš** - modlitba za mŕtvym, ktorú mohol odriekať v synagóge iba mužský príslušník rodiny mŕtveho, a to po celý rok pri denných bohoslužbách.
- Košer** - vhodný, správny, primeraný, zbožný, čistý.
- L'chaim** - Na zdravie!
- Maces** - nekvasený chlieb, vyskytujúci sa v tenkých, krehkých plátkoch. Počas sviatku Pesach je zakázané jesť kvasený chlieb. Macesy pripomínajú útek Židov z Egypta v 13. stor. pred Kristom, keď Židia jedli nekvasený chlieb, pretože počas svojho útoku nemohli strácať čas a čakať, keď cesto vykysne.
- Mazal-tov** - Blahoželám! alebo Vďaka Bohu! alebo Všetko najlepšie!
- Melamed** - židovský učiteľ.
- Pajes** - pramienok vlasov, ktorý vyrastá na sluchách. Pobožný žid si ich nesmel strihať.
- Rabín** - môj učiteľ. Titul „rabín“ nemá rovnaký pojmový obsah ako „kňaz“, „duchovný“ či „pastor“. Rabín nie je prostredníkom medzi Bohom a človekom, ako ním je napríklad katolícky kňaz. Jeho autorita tkvie v jeho učenosti, charakte, osobných vlastnostiach. Je učiteľom Tóry a má sa usilovať prispôsobiť svojmu učeniu každodenný život príslušníkov svojej obce. Šíri osvetu a pozdvihuje morálku, náboženský život svojich spoluveriacich.
- Rozbiť pohár** - na konci svadobného obradu sa na znak šťastia rozbije pohár.
- Šábes** - pokoj. Odtiaľ názov soboty, dňa, ktorý je podľa židovskej viery dňom odpočinku.
- Šalom** - celý, každý, mier. Vitaj, zbohom, dovidenia. Prečo sa šalom používa ako „Vitaj!“, aj ako „Zbohom!“? Židia tvrdia: „Pretože máme toľko starostí, že väčšinou nevieme, či prichádzame, alebo odchádzame.“
- Šolet** - tradičné šábesové židovské jedlo z fazule, krúpow, údeného alebo husacieho mäsa.
- Š'ma Jisroel** - „Počuj Izrael!“ Súčasť modlitieb, zvolanie človeka v ťažkom duševnom rozpoložení vo význame „Och, Bože!“
- Štetl** - mesto, mestečko - židovská komunita vo východnej Európe. Obyvatelia štetlu boli chudobní ľudia. Ľudia vrúcnnej viery, srdeční, poverčiví, húževnato pripútaní k náboženskému životu a neprístupní zmenám. Živili sa ako remeselníci, mliekari, príštipkári, podomoví obchodníci, mäsiari.
- Talis** - veľký biely rituálny šál z vlny, s tmavomodrými pásmi, ktorý veriaci Židia používali pri modlitbách.
- Talmud** - študovať alebo vyučovať. Talmud - to nie je Biblia ani Starý zákon. Je to kniha, ktorú nemožno „čítať“, treba ju študovať. Talmud je pozoruhodný súbor šesťdesiatich troch kníh. Obsahuje učené rozpravy, dialógy, konečné úsudky, komentáre, komentáre ku komentárom od učencov, ktorí po tisícročia vykládali Tóru a uplatňovali jej učenie v otázkach práva, etiky, obradov a tradícií.
- Tóra** - prvých päť kníh Biblie, známych tiež ako Päť kníh Mojžišových.

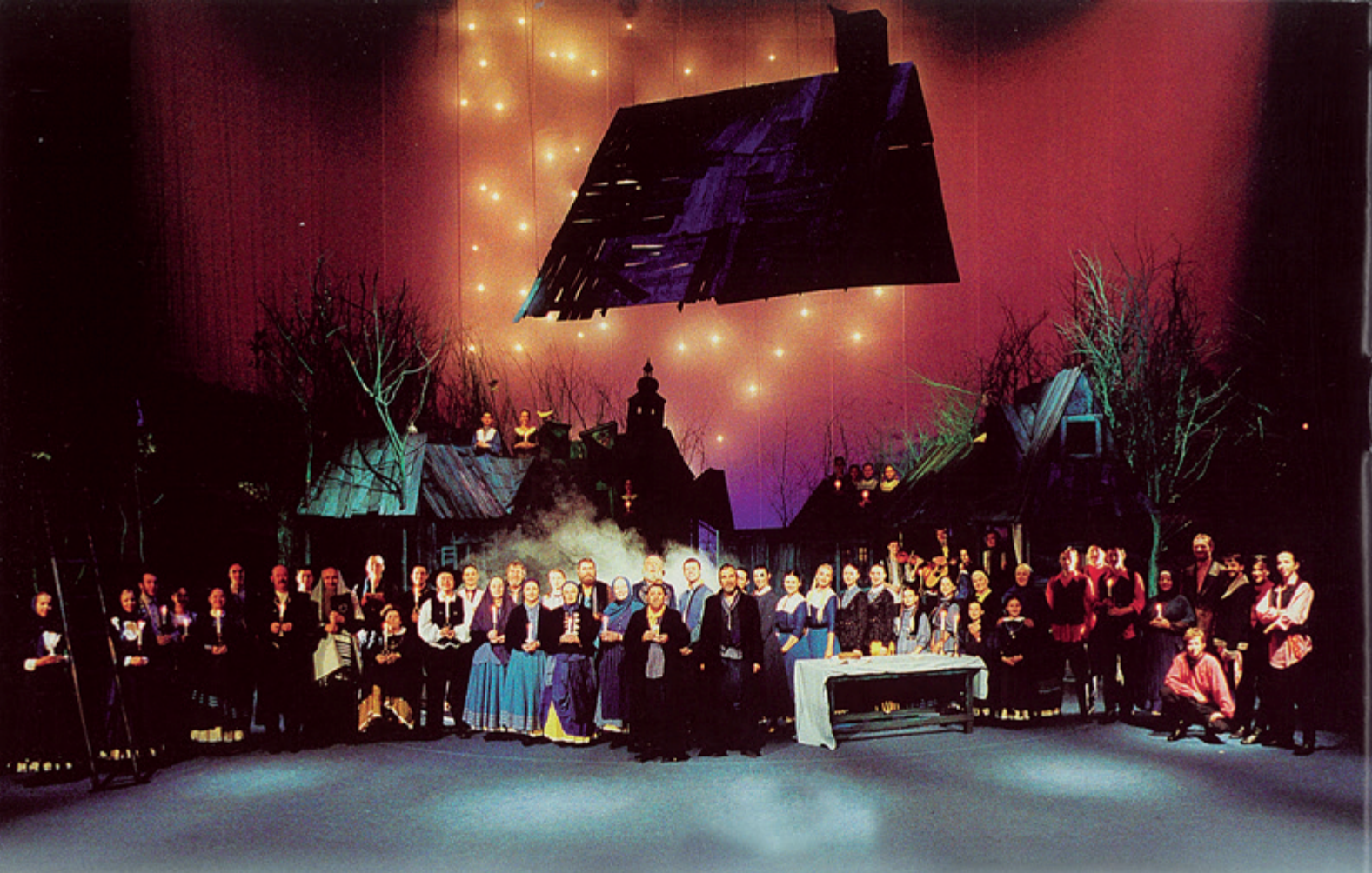
(spracované podľa J. Franek: *Judaizmus*, Archa 1993
a D. D. Runes: *Slovník judaizmu*, Danubiapress 1992)

Ven ale menšn zoln cín ojf
ajn zajt, volt sich di velt
ibergekert
**Keby všetci spolu ťahali
na jednu stranu, svet by
sa prevrátil**

Generálny sponzor na sezónu 1999/2000

LECIVA

Ďakujeme!

A N A T E V K A

Veď čo sme tu už mali?

Len kúsok tohto
a kúsok onoho.

Len džbán
a nôž
a soľ
a chlieb.
A studňa
a strom
a čo tak pec
a čo dom?

Ludia, čo prechádzajú Anatevkou,
dokonca ani nevedia, že tu boli.

A kúsok mňa,
črep srdca
i zdrap šiat.

Čo zostane?

Nič už snáď!
Iba Anatevka...

Anatevka, Anatevka.

Úbohá, zrobená Anatevka,
má inde šábes toľko krás?

Anatevka, Anatevka,
maličká, zafatá Anatevka,
kde pozná všetkých každý z nás.

Skoro bude každý ako samotár.
v cudzom svete hľadať známú tvár.
Tvár z Anatevky.

Naša bola Anatevka,

zodratá, šedivá Anatevka.

Úbohá, biedna, taká vzácna nám.

Divadlo Andreja Bagara Nitra

Program Divadla Andreja Bagara v Nitre
k inscenácii muzikálu J. Stein - J. Bock - S. Harnick: Fidlikant na streche.

Zodpovedný redaktor: František Javorský
Zostavil: Svetozár Sprušanský
Fotografie: Anton Sládek
Ilustrácia na obálke: Andy Rak
Grafická úprava: Ladislav Ševella
Tlač: CRANIUM, Nové Zámky
1998